

Георг Вилхелм Фридрих Хегел
О ВРСТАМА НАУЧНЕ ОБРАДЕ ПРИРОДНОГ ПРАВА,
ЊЕГОВОМ МЈЕСТУ У ПРАКТИЧКОЈ ФИЛОЗОФИЈИ
И ЊЕГОВОМ ОДНОСУ ПРЕМА ПОЗИТИВНИМ
ПРАВНИМ НАУКАМА

Објављивањем овог списка
Досије студио обележава 250 година
од Хегеловог рођења

Библиотека *Parerija*

Георг Вилхелм Фридрих Хегел
О ВРСТАМА НАУЧНЕ ОБРАДЕ ПРИРОДНОГ ПРАВА,
ЊЕГОВОМ МЈЕСТУ У ПРАКТИЧКОЈ ФИЛОЗОФИЈИ
И ЊЕГОВОМ ОДНОСУ ПРЕМА ПОЗИТИВНИМ
ПРАВНИМ НАУКАМА

Наслов оријинала

Georg Wilhelm Friedrich Hegel
Über die wissenschaftlichen Behandlungsarten
des Naturrechts, seine Stelle in der praktischen Philosophie
und sein Verhältnis zu den positiven Rechtswissenschaften

Издавач

Досије студио, Београд

Уредник

Данило Н. Баста

За издавача

Мирко Милићевић

Коректура

Љиљана Божић

ISBN 978-86-6047-343-3

Припрема и штампа

Досије студио, Београд

Тираж

300 примерака

Георг Вилхелм Фридрих Хегел

О ВРСТАМА НАУЧНЕ ОБРАДЕ
ПРИРОДНОГ ПРАВА, ЊЕГОВОМ
МЈЕСТУ У ПРАКТИЧКОЈ
ФИЛОЗОФИЈИ И ЊЕГОВОМ
ОДНОСУ ПРЕМА ПОЗИТИВНИМ
ПРАВНИМ НАУКАМА

Превео
Алекса Буха

Београд, 2020.

О ВРСТАМА НАУЧНЕ ОБРАДЕ ПРИРОДНОГ ПРАВА, ЊЕГОВОМ МЈЕСТУ У ПРАКТИЧКОЈ ФИЛОЗОФИЈИ И ЊЕГОВОМ ОДНОСУ ПРЕМА ПОЗИТИВНИМ ПРАВНИМ НАУКАМА¹

Наука природног права је, слично другим наукама, као што су механика или физика, додуше, одавно призната као битно филозофска наука и, будући да филозофија мора да има дијелове, као један њезин битан дио; али је она с другим наукама имала ту заједничку судбину да је оно филозофско филозофије [било] стављано једино у метафизику, а тим наукама у томе допуштан мален удио па су оне, у свом посебном принципу, узимане потпуно независно од идеје. Науке које су наведене као примјери биле су, најзад, присиљене да, у већој или мањој мјери, признају своје удаљавање од филозофије, тако да оне то што се обичава називати искуством признају за свој научни принцип, те се тиме одричу захтјевâ да буду истинске науке, задовољавајући се да се састоје из збирке емпиријских сазнања и да се по молби служе појмовима разума, а да не намјеравају да тиме тврде нешто објективно. Ако је тако нешто што се назива филозофском науком испрва било против своје воље искључено из филозофије и из категорије науке уопште и потом било на крају задовољно тим положајем, онда то искључивање нема свој разлог у томе што оне такозване науке нису полазиле од саме науке филозофије и нису се држале

1 *Kritisches Journal der Philosophie*, Bd. II, Stück 2, (November/Dezember) 1802, und Stück 3 (Mai/Juni) 1803.

свјесне повезаности с њом; јер сваки је дио филозофије способан да у својој појединачности буде једна самостална наука и да задобије потпуну унутарњу нужност – будући да је то чиме она јесте истинска наука, оно апсолутно, облик у коме једино јесте прави принцип који лежи изнад сфере њеног спознавања и њене слободе и у односу на који она припада једној спољашњој нужности. Али, сама идеја остаје слободна од те одређености и у стању је да се у овој одређеној науци тако чисто рефлектира као што се апсолутни живот изражава у свему живом, а да оно научно једне такве науке или њена унутарња умственост не бивају бјелодано уздигнути до чисте форме идеје, која је бит сваке науке и као чиста идеја садржана је у филозофији као апсолутној науци; геометрија пружа сјајан примјер оног нарочитог а ипак слободног образовања једне науке на коме јој друге науке завиде. Исто тако, не ради се ни о томе да се наукама које су саздане као раније наведене мора порећи свака реалност, пошто су заправо емпиријске; јер, као што су сваки дио или свака страна филозофије способни да буду једна самостална наука, тако је свака од њих непосредно тиме такође самостална и потпуна слика и може бити прихваћена и приказана у облику једне слике опажаја који се чисто и срећно уздржава од прљања фиксним појмовима.

Међутим, довршење науке захтијева како да опажај и слика буду сједињени са оним логичким и примљени у оно чисто идеелно тако и да се одвојеној, иако истинској, науци одузме њена појединачност и да се њен принцип спозна према својој вишој повезаности и нужности, па да се сам управо тиме потпуно ослободи; тиме је једино и могуће да се спознају оне границе науке преко којих она без њега (принципа) мора прећи у незнање, пошто би, иначе, морала да стоји изнад саме себе и да спозна природу свог принципа према његовој одређености у апсолутној форми; јер из ове спознаје би за њу непосредно произлазиле спознаја и извјесност распрострањености једнакости њених различитих одређења. Но, тако

се она може само емпиријски односити према својим границама и мора час чинити погрешне покушаје да их прекорачи, час их узимати као уже него што јесу и стога доживљавати сасвим неочекивана проширивања, на исти начин као што геометрија, која, на примјер, додуше, зна да докаже несамјерљивост дијаметра и једне стране квадрата, али не и дијаметра и периферије круга, а још више аритметика, док нам пак највећма њихово сједињавање даје најзнатније примјере тапкања науке у тами око својих граница.*

Ако је критичка филозофија имала важно негативно дејство на теоријске науке тиме што је доказала да оно научно на њима није нешто објективно, него да припада средини између ништа и реалности, мјешавини битка и небитка, да оне постоје само у емпиријском мњењу, онда је с те стране њен позитиван (учинак) испао утолико сиромашнији и није био у стању да ове науке припоји филозофији. Насупрот томе, критичка филозофија је оно апсолутно ставила потпуно у практичку филозофију,

* Фихте се поуздаје (у Уводу за *Природно право*²) у једноставност увида у разлог посљедње несамјерљивости: оно што је криво није, наиме, право. Површност тог разлога разјашњава се сама од себе и оповргава себе такође непосредно путем прве несамјерљивости дијаметра и једне стране квадрата, од којих су обоје прави, као и квадратуром параболе. Што се тиче помоћи која се баш ту тражи код здравог људског разума против математичке бесконачности, због које се не може мјерити многоугао са бескрајно много страна управо зато што је он многоугао са бескрајно много страна, то би на располагању морала да стоји дјеломично иста та помоћ против бесконачног прогреса у коме треба да се реализује апсолутна идеја, а дјеломично тиме није ништа одређено о главној ствари, позитивној бесконачности, да ли се ова треба поставити; која није бесконачно мноштво него идентитет, што значи управо толико колико да о самјерљивости и несамјерљивости није ништа одређено.

2 *Grundlage des Naturrechts nach Prinzipien der Wissenschaftslehre*, Leipzig und Jena 1796/97; SW, Bd. III.

постајући у њој позитивно или догматско знање. Критичку филозофију, која себе назива такође трансценденталним идеализмом, морамо посматрати, како опћенито тако, нарочито у природном праву, као тачку кулминације оне супротности која се од слабашних почетака стално све више увећавала у ранијим научним настојањима из затворености варварства, док није – попут кругова на површини воде, који се концентрично шире од тачке кретања, да би коначно у малим покретима изгубили везу са средишњом тачком и постали бесконачни – саму себе разумјела у критичкој филозофији путем апсолутног појма бесконачности и исто тако се укинула као бесконачност. Ранијим врстама обраде природног права и оним што се морало сматрати његовим различитим принципима мора се стога порећи било каква значај за бит науке, јер те врсте, додуше, доспијевају до супротности и до негативности, али не и до апсолутне негативности или бесконачности, која постоји једино за науку, па у чистом облику једнако мало имају оно позитивно и оно негативно и представљају заправо њихове смјесе. Једино би интерес радозналости за историјат науке могао да се задржи на њима, да би их упоредио са апсолутном идејом и у самом њеном изобличавању видио нужност, којом се путем једне одређености, која је принцип, приказују изобличени моменти апсолутне форме, па под владавином једног ограниченог принципа ипак доминирају ти покушаји – као што би се емпиријско стање свијета видјело рефлектирано у идеалном огледалу науке.

Јер, *што се тиче овој посљедњеј*, то ће, додуше, емпиријско постојање и стање свих наука изразити у повезаности свих ствари такође стање свијета, али то ће најприје учинити стање природног права, пошто се оно односи непосредно на оно обичајно, на покретача свих људских ствари и, утолико што постоји наука о њему, што припада нужности, мора бити једно с емпиријским

обликом обичајног, који је такође у нужности и мора као наука тај облик изразити у форми општости.

Што се тиче оној првој, као истинска разлика принципа науке може бити признато само то да ли је она у апсолуту или је изван апсолутног јединства, у супротности. У потоњем случају она, међутим, не би уопште могла бити наука ако њен принцип не би био ма које непотпуно и релативно јединство или појам односа, па макар се радило о празној апстракцији самог односа под именом снаге привлачења или моћи једнобитка. Наукама чији принцип није појам односа него само празна моћ једнобитка не преостаје ништа идеелно до први идеелни однос према коме је дијете различито од свијета, форма представе у коју оне стављају емпиријске квалитете и о чијој разноликости могу приповиједати; оне би се поглавито звале емпиријске науке. Али, пошто се практичке науке по својој природи баве нечим реално општим или јединством које је јединство различитог, то у практичкој емпирији и осјећаји морају у себи укључивати не чисте квалитете него односе, било да су они негативни као нагон за самоодржањем, било да су позитивни као љубав и мржња, дружевност и слично; и ова научна емпирија се разликује од оне чисте не опћенито по томе што би њен предмет били више односи него квалитети, него по томе што она те односе фиксира у форми појма и држи се те негативне апсолутности, а да ипак не раздваја ту форму јединства и његов садржај. Ову форму науке назваћемо *емпиријским наукама*; насупрот томе, ону форму науке у којој је супротност апсолутна а чисто јединство или бесконачност, негативно апсолутно, посве одијељено од садржаја и постављено за себе – назваћемо чисто – *формалном* науком.

Иако је овим утврђена специфична разлика између обје неправне врсте научне обраде природног права, према којој принцип једне чине односи и смјесе емпиријског опажаја и општега, док је принцип друге апсолутна супротност и апсолутна општост, ипак је по себи јасно да

су њихови састојци, емпиријски опажај и појам исти и да формализам, пошто из своје чисте негације прелази у садржај, не може исто тако доћи ни до чега другог него до односа или релативних идентитета, јер су чисто-идеелно или супротност постављени апсолутно, дакле, не могу бити присутни апсолутна идеја и јединство, а у односу на опажај – будући да је принципом апсолутне противстављености или апсолутности битка чисто-идеелног постављен апсолутни принцип емпирије – синтезе представљају само емпиријске опажаје, уколико треба да имају не само негативно значење укидања једног дијела супротности него такође и једно позитивно значење опажаја.

Те *двје врсте научне обраде природној права треба прије свега ближе окарактеризирати: прву, с обзиром на начин како се у њој јављује апсолутна идеја према моменцима апсолутне форме; другу, како се оно бескрајно или негативно апсолутно узалудно настоји довести до позитивне организације. Расправа о потоњем покушају непосредно ће довести до обраде природе и односа наука обичајној као филозофских наука, као и њиховој односа према оном што се назива позитивна правна наука и што се, додуше, држи изван филозофије, па, тиме што се не само од себе одриче, вјерује да може умаћи њеној критици, а истодобно тврди да ипак има и једно апсолутно постојање и истиниту реалност, ова претензија се не може провјерити.*

[1]

Што се тиче *врсте обраде* природног права коју смо назвали емпиријском, прије свега се уопште не можемо упустити у одређености и саме појмове односа према њиховој материји, коју она захвата и чини важећом под именом начелâ, него управо треба бити негирано то одјелјивање и фиксирање одређења. Природа тога одјелјивања доноси собом то да се оно научно тиче само форме